

UN OBICEI FUNERAR AL PURTĂTORILOR CULTURII BOIAN

Eugen COMȘA

Cercetările arheologice din ultimele decenii au dus, printre altele și la descoperirea unor necropole și morminte izolate din timpul epocii neolitice¹, inclusiv ale purtătorilor culturii Boian², care au viețuit în Muntenia și în sud-estul Transilvaniei, ceea ce face posibilă analizarea unora dintre obiceiurile practicate de către membrii acelor comunități.

În lucrarea noastră ne vom referi la un obicei funerar referitor la copii, practicat de către purtătorii culturii Boian.

Din cadrul ariei de răspândire a acestei culturi sînt de amintit, în primul rînd, mormintele de copii descoperite de către prof. Gheorghe Cantacuzino în cuprinsul necropolei de la Cernica, atribuită de dînsul fazei Bolintineanu a culturii Boian. Pentru exemplificare amintim că din cele 369 de morminte descoperite prin seria campaniilor de săpături efectuate la Cernica de Gh. Cantacuzino, numai 16 erau de copii³ (de diferite vîrste), reprezentînd, după cum se vede, un procent foarte redus din totalul mormintelor.

La Cernica, scheletele respective de copii s-au găsit în poziție întinsă pe spate, ca și acelea ale adulților, cu unele variante ale poziției brațelor. Toate aceste morminte de copii, subliniem, se aflau în cuprinsul necropolei.

Din timpul fazei Giulești a culturii Boian se cunoaște, pînă acum, numai mormîntul de copil de la Leț. Scheletul s-a găsit în poziție chircită, așezat pe partea stîngă, fiind orientat cu craniul spre est-nord-est 85°⁴. Lîngă schelet nu s-a găsit nici un obiect. Datarea lui s-a făcut pe baza observației că groapa mormîntului tăia stratul de pămînt cu urme de locuire din timpul culturii Criș, iar deasupra stratul de cultură cu materiale de tip Cucuteni-Ariușd era nederanjat. Subliniem că mormîntul se afla în cuprinsul așezării.

De date documentare mai bogate dispunem cu privire la seria mormintelor de copii din timpul fazei Vidra a culturii Boian. Astfel, în cursul săpăturilor din așezarea de la Glina, dintre anii 1943—1948, de sub conducerea prof. Mircea Petrescu-Dîmbovița, s-au descoperit, în condiții stratigrafice clare, în cuprinsul așezării, între locuințe, opt morminte, toate de copii micuți⁵. Într-una din lucrările publicate, despre rezultatele acelor săpături, s-a atras atenția asupra faptului că una din gropile funerare a fost acoperită, în parte, de dărîmăturile de lipitură arsă ale unei locuințe de suprafață, din cuprinsul stratului din faza Vidra⁶. Un alt mormînt (M. 5) a fost găsit la 0,80 m distanță de rămășițele unei locuințe din faza Vidra și la aproximativ 0,25 m adîncime, sub făcuiala unei vetre din aceeași fază⁷.

Toate scheletele de copii amintite erau așezate în gropile funerare în poziție chirchită, de cele mai multe ori pe partea stîngă, mai rar, pe partea dreaptă. Craniul îl aveau orientat spre est sau spre sud. Atrage atenția poziția brațelor. În câteva cazuri, mîna dreaptă era întinsă pe lîngă corp și așezată cu palma pe abdomen, iar cea stîngă fusese îndoită din cot și pusă cu palma în dreptul bărbiei ⁹.

La cîteva schelete din cele menționate s-au găsit, în dreptul gîtului, numeroase mărgelile de scoici și alte cîteva mărgelile lucrate din foiță, de aramă, răsucită, tubulare ⁹.

La descoperirea primelor morminte de copii de la Glina s-a considerat că ele reprezintă înmormîntări rituale.

Un alt lot de morminte de copii provine din cuprinsul și din marginea așezării, tot din timpul fazei Vidra, numită Boian A, aflată pe extremitatea estică a grindului Grădiștea Ulmilor, din mijlocul fostului lac Boian, în apropierea satului Vărăști ¹⁰.

Menționăm că din cele 14 morminte aparținînd purtătorilor culturii Boian, din faza Vidra, descoperite acolo, 5 erau de copii, reprezentînd deci circa o treime din totalul mormintelor. Din cele cinci schelete descoperite trei erau de copilași (Infans I) și două de copii mai mari (Infans II). Toate scheletele de copii amintite s-au găsit în poziție chirchită (unele erau în poziție chirchită accentuată, altele aveau o chircire moderată), toate fuseseră așezate pe partea stîngă, cu craniul orientat pe direcții cuprinse între nord-nord-est și est-nord-est. Poziția brațelor era diferită. Unul avea mîna stîngă îndoită tare din cot, iar mîna dreaptă fusese întinsă în spre bazin. Un altul a avut o mînă cu palma așezată sub cap ¹¹.

Inventarul funerar a fost foarte sărac. La gîtul unui singur schelet s-au găsit mărgelile mărunte de scoici ¹².

Din timpul fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița datează și două morminte de copii dezvelite cu decenii în urmă, de către Dinu. V. Rosetti, în marginea așezării de la Vidra. Scheletele s-au găsit în poziție chirchită, pe partea dreaptă, cu craniul orientat pe direcția nord-vest. La aceste schelete, în dreptul șoldurilor s-au găsit plăcuțe ornamentale ¹³.

La Radovanu, în cadrul așezării înalte, fortificate, datînd tot din faza de tranziție, s-au descoperit șapte morminte de copii ¹⁴. Unul singur s-a găsit în zona necropolei, dar acela era mai mare ca vîrstă.

Dintre cele dezvelite în așezare, trei (din care unul deranjat și altele două cu schelete întregi), corespund în timp așezării nivelului 2 (penultimul în ordine cronologică), iar ultimul grup de 4 schelete de copii micuți s-au găsit între și lîngă rămășițele locuințelor de la baza nivelului 3.

Toate aceste morminte s-au descoperit în condiții stratigrafice clare. Ele cuprindeau schelete de copilași micuți, morți curînd după naștere. Astfel de morminte se aflau, de regulă, în intervalele dintre locuințe. Precum se știe astfel de intervale, în cadrul complexului de la Radovanu, sînt de numai maximum 1,5 m lățime. Mai rar, scheletele de copii s-au găsit lîngă locuințe, în marginea uliței.

Menționăm și faptul că un alt mormînt de copil mic, s-a găsit (cu scheletul deranjat) în cuprinsul necropolei.

Un ultim grup de morminte de copii mici a fost studiat de colectivul condus de Vladimir Dumitrescu, în cuprinsul așezării de pe „Ostrovelul” de la Căscioarele. În cadrul complexului, care datează tot din timpul fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, s-au dezvelit, lîngă resturile unor locuințe, 11 morminte de copii mici ¹⁵. Alte amănunte despre aceste morminte lipsesc.

★

Din analiza datelor de care dispunem pînă în prezent — nu totdeauna suficiente pentru unele faze de evoluție — rezultă că purtătorii culturii Boian, începînd încă din prima fază de evoluție, au înmormîntat copiii și în cadrul necropolelor.

Din păcate, nu știm dacă se proceda la fel și cu cei nou născuți și cu copilașii de cîteva luni. Oricum din analiza mormintelor din cadrul necropolei de la Cernica, atribuită fazei Bolintineanu, reiese că numărul mormintelor de copii din cuprinsul necropolei era mic. În conformitate cu ritualul obișnuit în acea vreme cei decedați, inclusiv copiii, erau așezați în groapa funerară în poziție întinsă pe spate, cu brațele, de obicei, întinse în lungul corpului.

În stadiul actual al cercetărilor, se consideră că începînd din faza Giulești, în toată aria de răspîndire a purtătorilor culturii Boian, s-a trecut la înhumarea celor decedați în poziție chirchită, pe o parte. Mormîntul de copil descoperit în complexul de la Leț, constituie o dovadă că și atunci copiii, probabil mai mici, erau înmormîntați în cuprinsul așezărilor între locuințe.

Datele documentare referitoare la mormintele de copii din următoarele două faze ale culturii Boian sînt mult mai clare.

Mormintele de copii din faza Vidra, descoperite în așezarea de la Glina, se aflau lîngă locuințe. Unele din morminte avînd chiar gropile acoperite de resturi de lipitură arsă provenite din pereții locuințelor aflate alături. În continuare, ca și în faza precedentă a culturii, în cursul fazei Vidra, conform obiceiului de atunci, copiii micuți erau așezați în gropile funerare în poziție chirchită, pe o parte, cu brațele în diferite poziții. La început, în cazul mormintelor de copiii micuți din cuprinsul așezării de la Glina, în lipsa unor analogii, s-a crezut că reprezintă mormintele unor copii jertfiți anume, pentru a fi îngropați ritual sub locuințe.

Din timpul fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, prin mormintele descoperite la Radovanu corespunzătoare la două din așezările cercetate, s-au strîns o serie de date care permit unele concluzii de ordin istoric. Cel puțin în cursul fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, dar credem că și în timpul fazelor Giulești și Vidra, copiii micuți (nou născuți și cei de cîteva luni) morți din diferite cauze, erau îngropați — conform unui obicei pus în practică de toți membrii comunității — aproape exclusiv în cuprinsul așezărilor, lîngă locuințe. După părerea noastră, în cazul mormintelor de copii la care ne-am referit, nu poate fi vorba de jertfe umane, ci de oglindirea, în mare măsură, a dragostei materne, față de copiii micuți, din care cauză, mormintele lor se aflau la foarte mică distanță de locuințele mamelor. De asemenea, nu excludem și eventualitatea că se ajunsese, treptat la un obicei funerar, care nu permitea îngroparea copiilor mici în cadrul necropolelor. Este posibil ca regula să fie legată și de obiceiul inițierii în tradițiile comunității. În astfel de cazuri cei inițiați erau îngropați în cadrul necropolelor, iar cei neinițiați, respectiv copii mici, în cuprinsul așezărilor.

Se cuvine să amintim că obiceiul de a înmormînta pe copiii micuți lîngă locuințe este documentat în neoliticul nostru, încă din timpul culturii Starčevo-Criș, prin descoperirea unui schelet de copil lîngă o locuință din cadrul complexului de la Gornea, în Banat ¹⁶. Un mormînt de copil, găsit sub podina unei locuințe aparținînd culturii Hamangia a fost dezvelit cu prilejul săpăturilor de la Coslogeni ¹⁷.

Nu putem trece cu vederea faptul că în aria de răspîndire a purtătorilor culturii Gumelnița, din sudul țării noastre, încă nu s-au găsit morminte de copilași, ceea ce reflectă fie stadiul cercetărilor, fie că atunci s-a produs o schimbare în privința obiceiului la care ne-am referit.

Cu aceasta încheiem modesta noastră încercare de a pune în discuție problemele legate de unele obiceiuri funerare din epoca neolitică ale purtătorilor culturii Boian, în privința copiilor micuți.

Fără îndoială, că alte descoperiri similare vor lărgi arealul unor astfel de morminte și vor permite aprofundarea unor probleme referitoare la obiceiul analizat.

24 noiembrie 1988

NOTE

- 1 Eugen Comșa: *Die Bestattungssitten im rumänischen Neolithikum*. In *Jahresschrift Mitteldeutsche Vorgeschichte*, 58 Halle/Saale, 1974, p. 113—156
- 2 Idem: *Istoria comunităților culturii Boian*. București, 1974, p. 199—224.
- 3 Date rezultate din analiza mormintelor cu prilejul pregătirii monografiei.
- 4 Ion Nestor: *Raport despre sondajele de la Leț-Várhegy*. In: *Materiale*, III, 1957, p. 62
- 5 M. Petrescu — Dîmbovița: *Raport asupra săpăturilor de la Glima, jud. Ilfov, 1943*. În: *Raport MNA*, 1944, p. 202—203.
- 6 M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 69—70.
- 7 Eugen Comșa, *op. cit.*, p. 202.
- 8 *Ibidem*, p. 202.
- 9 *Ibidem*, p. 202.
- 10 *Ibidem*, p. 206—211.
- 11 *Ibidem*, p. 206—211.
- 12 *Ibidem*, p. 210 (M. 7).
- 13 Dinu V. Rosetti: *Săpăturile de la Vidra. Raport preliminar*. În: *PMMB*, 1, București, 1934, p. 20—21.
- 14 Mormintele au fost descoperite în cursul săpăturilor noastre.
- 15 Vladimir Dumitrescu: *Edifice destiné au culte découvert dans la couche Boian-Spanțov de la station tell de Căscioarele*. În: *Dacia*, XIV, 1970, p. 7.
- 16 Informație de la Gh. Lazarovici, căruia îi mulțumim și pe această cale.
- 17 Informație de la Mihai Simon, căruia îi mulțumim și pe această cale.

UNE COUTUME FUNÉRAIRE CHEZ LES PORTEURS DE LA CULTURE BOIAN

(Résumé)

L'auteur a identifié chez les porteurs de la culture de Boian la coutume d'enterrer les petits enfants dans le périmètre des agglomérations, auprès des habitations.

D'après l'auteur cette coutume reflète fort probablement l'affection maternelle.